

Maswali na Majibu – Ulezi wa watu wazima katika NT Karatasi ya ukweli (Swahili)

Katika karatasi hii ya ukweli

Karatasi hii ya ukweli inajibu baadhi ya maswali tunayoyasikia kuhusu ulezi wa watu wazima.

Yanahusiana na:

- watu wazima wanaohitaji ulezi
- hatua za kupata ulezi
- matatizo na mabadiliko.

Watu wazima wanaohitaji mlezi

Nini maana ya ulezi?

Ulezi ni njia ya kisheria ya kuteua mtu ('mlezi') kufanya mambo fulani ya kibinafsi au ya kifedha kwa mtu mzima ambaye hana uwezo 'wa kuamua uamuzi' na anahitaji mtu wa kusaidia kwa maamuzi.

Nini maana ya 'ukosefu wa uwezo wa kufanya maamuzi'?

'Uwezo hafifu wa kufanya maamuzi' ni pale mtu ana ugumu katika:

- kuelewa na kukumbuka habari kuhusu masuala yao binafsi au ya kifedha
- kupima uzito wa habari hii kufanya maamuzi yenye hoja na maarifa
- kuwajulisha maamuzi yao.

Uwezo wa watu wazima wa kufanya maamuzi unaweza kuchukuliwa kuwa hautoshi hata kama

- uharibifu hutokea tu wakati mwingine au hutofautiana kulingana na hali hiyo
- watu wazima wanaweza kufanya maamuzi kuhusu mambo binafsi au ya fedha.

Mtu mzima anadhaniwa ana uwezo wa kufanya maamuzi hadi kinyume chake kikionekana.

i Sehemu ya 5 ya *Sheria ya Ulezi ya NT ya Watu Wazima ya 2016 (Guardianship of Adults Act 2016)* inafafanua uwezo wa kufanya maamuzi.

Nani anachagua mlezi?

Mahakama ya Kiraia na Utawala (NTCAT) ya Mkoa wa Kaskazini ina mamlaka ambayo huteua walezi. Itafanya hivyo tu ikiwa imethibitishwa kuwa mtu mzima:

- ana uwezo wa kuamua uamuzi kwa baadhi au masuala yao yote ya kibinafsi au ya kifedha
- anahitaji mlezi kwa masuala haya.

Nani anaweza kuwa mlezi?

Mlezi anaweza kuwa:

- mtu mzima ambaye anastahili kuajiriwa
- Mtumishi wa Umma
- Msimamizi wa Umma (masuala ya kifedha)
- moja au zaidi ya hapo juu.

Je kunaweza kuwepo mlezi zaidi ya mmoja?

Ndiyo. NTCAT inaweza kuchagua walezi wawili au zaidi kwa mtu mzima. Itafanya hivi:

- Pamoja: Walezi wote wanapaswa kukubaliana na kufanya maamuzi pamoja.
- Kwa ukamilifu: Walezi wana jukumu la kufanya maamuzi tofauti kwa masuala mbalimbali.
- Kwa pamoja na kwa ukamilifu: Walezi wanaweza kutumia mamlaka yao ya kufanya maamuzi pamoja au kwa wenyewe, lakini wanapaswa kukubaliana.

Inakuwaje kama mtu anahitaji ulezi wa haraka?

NTCAT inaweza kufanya utaratibu wa ulezi wa muda mfupi wakati inapoamua maombi ikiwa inaaminika kuwa mtu mzima ana uwezo wa kufanya maamuzi na kuhitaji mlezi haraka.

Je naweza kuandikisha amri ya mkoani?

Ndiyo. Unaweza kuomba NTCAT kuandikisha amri mkoa mwingine ikiwa mtu mzima sasa anaishi Mkoa wa kaskazini.

Njia za ulezi

Nani anaweza kuomba ulezi?

Mtu mwenye nia katika ustawi wa watu wazima, au watu wazima wenyewe, wanaweza kuomba kuwa na mlezi aliyechaguliwa.

Jinsi gani mlezi anateuliwa?

Maombi yanafanywa kwa NTCAT kwa amri ya ulezi na mtu anayehusika na watu wazima, au na watu wazima wenyewe.

Nini maana ya amri ya ulezi?

Amri ya ulezi ni waraka wa kisheria ambao unasema nini maamuzi ambayo mlezi anaweza kufanya kwa watu wazima waliowakilishwa kwa hali yoyote. NTCAT itatoa nakala ya amri kwa kila mlezi na mtu mzima baada ya kuwa imefanyika.

Je unahitaji wakili kwenye kesi ya NTCAT?

Ni chaguo lako. Kwa sheria, watu wazima wanaweza kuchagua kujieleza wenyewe, kuwa na wakili wawakilishi au, kwa kibali cha NTCAT, kuuliza mtu mwingine kuzungumza kwa niaba yao.

i Angalia kifungu cha 130 cha *Sheria ya Mahakama ya Kiraia na Utawala ya Mkoa wa Kaskazini ya Mwaka 2014 (Northern Territory Civil and Administrative Tribunal Act 2014)*.

Matatizo na mabadiliko

Nani wa kuzungumza naye?

Ikiwa unahitaji kuzungumza na mtu kuhusu suala la ulezi unaweza kuwasiliana na Ofisi ya Mlezi wa Umma au NTCAT.

NTCAT ina mamlaka ya:

- kuteua mlezi na kusikia na kuamua maombi yote ya ulezi
- kubadilisha au kufuta amri ya ulezi.

Mlezi wa Umma anaweza kukupa taarifa juu ya mambo haya na kuchunguza matatizo yoyote ya uangalizi.

Unaweza kupakua fomu kutoka kwenye tovuti ya NTCAT ikiwa unahitaji kuomba uangalizi au kubadili utaratibu wa ulezi uliopo.

i Tembelea ntcat.nt.gov.au/publications.shtml.

Inakuwaje kama nina hofu kuhusu tabia za mlezi?

Sheria ya Ulezi inaweka makosa na adhabu kwa walezi ambao hawana kitu sahihi. Makosa ni pamoja na:

- kujifanya kuwa mlezi
- kutumia mamlaka yako vibaya
- kushawishi waamuzi kutumia uwezo wao vibaya.

Ikiwa una wasiwasi juu ya ustawi wa mtu mzima, au unafikiri mlezi wao hafuati sheria za ulezi, unaweza kuuliza NTCAT ili kupitia upya amri hiyo.

Inakuwaje kama mazingira yangu yakibadilika?

Unaweza kuomba NTCAT kubadili amri ya utunzaji wakati wowote. Hii ni pamoja na ikiwa:

- ni watu wazima waliowakilishwa
- hawezi tena kuwa mlezi
- kuwa na wasiwasi kwa ustawi wa watu wazima
- kuwa na sababu nyingine ya halali.

Tunashauri kuzungumza na sisi kwanza kwenye Ofisi ya Ulezi wa Umma ili kujadili mabadiliko unayotaka.

Ikiwa wewe ni mlezi na unahitaji tu mapumziko mafupi kutoka kwa jukumu lako, kutokana na afya mbaya au sababu nyingine muhimu, Mlezi wa Umma anaweza kusaidia.

Nyaraka muhimu

- *Sheria ya Ulezi ya NT ya Watu Wazima ya 2016*
- *Sheria Maalumu ya Mipango Binafsi ya 2013*
- *Sheria ya Mahakama ya Kiraia na Utawala ya Mkoa wa Kaskazini ya 2014*
- Mwongozo wetu wa uelewaji wa ulezi

Ofisi ya Mlezi wa Umma

- **1800 810 979**
(8 am mpaka 4 pm siku za kazi)
- public.guardian@nt.gov.au
- www.publicguardian.nt.gov.au

Mahakama ya Kiraia na Utawala ya Mkoa wa Kaskazini (NTCAT)

- **1800 604 622**
(8.45 am mpaka 4 pm siku za kazi)
- agd.ntcat@nt.gov.au
- www.ntcat.nt.gov.au